

УДК 378.018.8:373.3.011.3-051]:004.9
DOI: 10.31499/2307-4906.2.2021.236685

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ УМІНЬ РОБОТИ З ГРАФІЧНИМ РЕДАКТОРОМ

Комар Ольга, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-0289-2359

E-mail: o.a.komar@udpu.edu.ua

Гарашук Євгеній, аспірант другого року навчання, викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-8283-5495

E-mail: mazahakaym@gmail.com

У статті уточнено зміст поняття професійна підготовка вчителя початкової школи. Проаналізовано праці видатних учених щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Здійснено аналіз стану сучасних досліджень професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів умінь роботи з графічним редактором. Зроблено акцент на знанні студентами вікових особливостей учнів при підготовці завдань графічного редактора. Визначено подальші перспективи вивчення досліджуваної проблеми.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка, професійна підготовка майбутнього вчителя, професійні вміння, педагогічна діяльність, початкова школа, формування вмінь, комп'ютерна графіка, графічний редактор.

PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE FORMATION OF STUDENTS' SKILLS IN WORKING WITH A GRAPHIC EDITOR

Komar Olha, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Professional Methods and Innovative Technologies in Primary School, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-0289-2359

E-mail: o.a.komar@udpu.edu.ua

Harashchuk Yevhenii, Post-graduate student of the second year of study, Trainee Teacher at the Department of Professional Methods and Innovative Technologies in Primary School, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-8283-5495

E-mail: mazahakaym@gmail.com

The article analyses the state of modern research on professional training of future primary school teachers to form students' skills to work with a graphic editor. The study uses scientific methods of analysis, synthesis, and comparison to identify the state of modern research on this topic. The authors analyse the views of leading Ukrainian scientists and Ukrainian and foreign founding teachers on the professional training of future teachers. The study highlights the basic definitions of training and vocational training. The content of the concepts of training and professional training is specified. The graphic editor as a component of information and communication competence is described by the authors. Some peculiarities and differences of pupils' and students' usage of the graphic editor in primary school are mentioned in the article. The authors describe the main stages of studying the graphic editor by primary school students and analyse the works of outstanding scientists on the professional training of future primary school teachers for students to study the graphic editor. The main mistakes of teachers in studying the graphic editor by students are described, and the further prospects of studying the researched problem is determined. As a result, it is outlined that the works of domestic and foreign scientists are mainly focused on the history of the concepts but not on the disclosure of the main features of training. It is determined that the professional training of future teachers has been studied quite widely, but there are many aspects of training, in particular, the preparation of future teachers for the use of graphic editors by students has not been studied enough.

Keywords: training, professional training, professional training of future teacher, professional skills, pedagogical activity, primary school, formation of skills, computer graphics, graphic editor.

Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи була і лишається пріоритетною в педагогічній науці. Триває реформування освітніх процесів в Україні, ці реформи спрямовані на оновлення змісту освіти, удосконалення технологій, форм і методів навчання. Однією з пріоритетних задач вищої школи є професійна підготовка фахівців, які у своїй майбутній педагогічній діяльності зможуть поєднати глибокі фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку.

Основні положення і закони щодо професійної підготовки вчителя відображені у Законі України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Державній програмі «Вчитель», Концепції «Нова українська школа», Стандарти вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта». Зазначені документи відображають вимоги до структури, змісту освіти й умов реалізації освітнього процесу, що передбачає внесення коректив до процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи. За програмою НУШ у початковій школі з 2-го класу введено предмет «Інформатика». У зв'язку з цим великого значення набуває проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів умінь в опануванні інформаційної культури, зокрема й роботі з графічним редактором.

Комп'ютерна графіка є однією із сучасних технологій створення зображень за допомогою програмних засобів комп'ютера, відображення їх на екрані монітора і подальше зберігання у файлі або друк на принтері.

Вивчення графічного редактора починається у початковій школі. Графічний редактор – це проста, доступна та цікава для молодших школярів програма, яка має свої особливості, що обов'язкові при підготовці та проведенні занять з інформатики у початковій школі.

Слід зазначити, що деякі вчителі часто не звертають увагу на висвітлення теоретичного матеріалу щодо різних графічних об'єктів, тим самим допускають методичну помилку. Вивчення можливостей та особливостей графічного редактора є дуже важливим завданням, але розуміння принципів створення та подальшої роботи зі

створеними графічними об'єктами є також досить суттєвим навчальним завданням.

Сучасна професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у початковій школі передбачає ознайомлення їх з різними програмними засобами, зокрема і з графічними редакторами, але зазвичай графічні редактори, що використовуються учнями у початковій школі, вивчаються студентами оглядово.

Унаслідок чого виникає проблема у суперечності між потребами держави в якісній підготовці фахівців і відсутністю чіткої стратегії модернізації системи професійної освіти, спрямованої на підготовку майбутнього вчителя початкової школи до вивчення учнями «Інформатики», зокрема й графічного редактора.

Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя була завжди важливою. Її вирішенню присвячено низку праць видатних закордонних та українських педагогів, зокрема Г. Ващенко у своїй книзі «Загальні методи навчання» описує основні методи освіти; А. Дістервег створив дидактику розвивального навчання, описавши її вимоги у вигляді 33 законів і правил, що стосуються наочного навчання; Д. Дьюї у своїх працях висвітлював необхідність систематично вміщувати в освітній процес ігрову діяльність; Я. Коменський у своїй роботі «Велика дидактика» писав, що потрібно вчити всіх і всьому; В. Сухомлинський майже всі свої книги присвятив навчанню та вихованню молоді, педагогізації батьків та методиці викладання у школі; М. Стельмахович є автором понад 300 наукових праць з актуальних проблем педагогіки, історії педагогіки та історії української педагогіки, що спрямована на методичну підготовку вчителя; К. Ушинський у своїх працях «Про користь педагогічної літератури», «Три елементи школи», «Про народність в громадському вихованні» зазначав, що кожен народ має свою особливість національної системи навчання і виховання, свою особливу мету і засоби для досягнення цієї мети.

Сучасний науковець В. Бондар у своєму дисертаційному дослідженні на здобуття кандидата педагогічних наук досліджував особливості навчання учнів допоміжної школи застосуванню знань під час виконання практичних завдань. Н. Бібік, що є співавтором концепції 12-річної школи, у дисертаційному дослідженні «Формування пізнавальних інтересів молодших школярів» описує поняття інтересу, методику розвитку та формування пізнавальних процесів учнів початкової школи. Л. Гречок у своїх працях визначає важливість становлення професійного мовлення майбутнього вчителя. В. Давидов досліджує проблему навчальної діяльності й висуває положення, які стосуються змісту навчальної діяльності. Н. Ігнатенко у своїх педагогічних напрацюваннях звертає увагу на розумовий розвиток учнів. О. Савченко, Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцько, М. Бубнова, Л. Поліщук, О. Павлик, Л. Хоружа, О. Шкуренко та інші у своїх дослідженнях акцентують увагу на формуванні інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутніх учителів початкової школи. Л. Савченко, Д. Воронцова, З. Роженко, Л. Шпирко, Й. Ривкінд, Ф. Ривкінд та інші зазначають у своїх дослідженнях графічні редактори у початковій школі.

Вітчизняні науковці у галузі інформаційних технологій В. Коткова, В. Маценко у своїх дослідженнях вивчають основні аспекти підготовки майбутніх фахівців початкової школи в умовах інформаційно-комунікаційного середовища. В. Ільман досліджує й описує алгоритми, їхнє представлення та алгоритми графічного вирішення задач. Л. Петухова у своїх працях подає формування інформаційних компетентностей майбутніх учителів початкової школи, теоретичні основи підготовки та професійно-

наукову підготовку майбутнього вчителя початкової школи, М. Пічугін, О. Співаковський та інші відзначають важливість проблеми засвоєння графічного редактора у своїх наукових дослідженнях.

Метою статті є уточнення поняття «професійна підготовка вчителя початкової школи», аналіз сучасних досліджень і досягнень з професійної підготовки майбутніх учителів до вивчення учнями графічного редактора у початковій школі.

Професійна підготовка майбутніх учителів є дуже важливою для успішної реалізації освітніх реформ. У своєму дослідженні Т. Белан зазначає: «Сучасний учитель покликаний бути носієм загальнолюдських цінностей, знати особливості середовища, в якому виховуються діти, володіти фундаментальними знаннями в галузі своєї спеціальності, бути підготовленим до наукової розробки стратегії освіти в конкретних умовах...» [1, с. 9].

У педагогічних дослідженнях існує велика різноманітність визначення поняття «підготовка». Учені (Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцько та ін.) зазначають, що підготовка містить у собі формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Великий тлумачний словник сучасної української мови тлумачить поняття «підготовка» як дію за значенням підготувати; запас знань, навичок та досвід, набутий під час навчання або практичної діяльності [3, с. 262].

Видом підготовки є професійна підготовка. Педагогічний словник розкриває поняття «професійна підготовка» як: «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією» [5, с. 262]. Педагогічна енциклопедія розкриває термін «професійна підготовка» як: «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення учням відповідних знань й умінь» [8, с. 573]. У Законі України «Про вищу освіту» наголошується на тому, що професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю [4].

Учені С. Сисоєва та І. Соколова визначають поняття «професійна підготовка» як: «систему із великою кількістю пов'язаних між собою компонентів що упорядковані та характеризуються відносно стійкою цілісною, ієрархічною побудовою, наявністю суб'єкта та об'єкта, розгалуженими внутрішніми й зовнішніми зв'язками та відносинами» [11]. У своєму дослідженні вони визначають: «професійна підготовка майбутнього вчителя – це неперервний і керований процес набуття особистістю суб'єктивного досвіду професійної діяльності, що дозволяє системно та цілісно сприймати дійсність і діяти на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій, закладених у сучасних освітніх концепціях неперервності, гуманізації освіти і професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах для формування професійної компетентності особистості та успішної праці з урахуванням сучасних вимог ринку праці» [11, с. 149].

Важливе значення мають визначення сучасних вітчизняних науковців. Так, Л. Поліщук під професійною підготовкою майбутнього вчителя розуміє планомірний і організований процес педагогічних впливів як у процесі навчання, так і в позааудиторний час, унаслідок чого у майбутніх учителів формуються професійні та особистісні якості [10, с. 113]. Учена М. Бубнова акцентує увагу на тому, що під

поняттям «професійна підготовка майбутнього вчителя» у педагогіці розуміється єдність змісту, цілей та структури навчання і виховання [2, с. 18]. О. Павлик у своєму дослідженні зазначив: «професійна підготовка майбутнього вчителя – це цілісний процес засвоєння та закріплення загальнопедагогічних і спеціалізованих знань, умінь і навичок, результатом якого вважається вироблення у майбутніх вчителів готовності до професійної діяльності» [8, с. 12]. У власному дослідженні Л. Хоружа запропонувала визначення «професійна підготовка майбутнього вчителя» – як сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду та особистих якостей учителя, перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної діяльності [12, с. 18].

Аналізуючи праці видатних учених, можна дійти висновку, що професійна підготовка майбутнього вчителя – цілеспрямований процес опанування теоретичних знань і практичних умінь, що забезпечує ефективну та результативну педагогічну діяльність.

Дослідження питання професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи відбуваються за такими напрямками: концептуальні засади педагогіки вищої школи (О. Абдуліна, А. Алексюк, І. Бех, Т. Завгородня, І. Зязюн, А. Кузьмінський, Л. Кондрашова, О. Матвієнко, О. Пехота та ін.); наукові теорії професійної готовності вчителя (А. Линенко, О. Мороз, С. Сисоєва та ін.); основні положення з гуманізації та гуманітаризації освіти та виховання (С. Гончаренко, Ю. Мальований, А. Сущенко та ін.); теорії підготовки вчителя початкових класів (Н. Бібік, О. Біда, А. Бойко, І. Бужина, Л. Гречок, О. Дубасенюк, Н. Ігнатенко, Н. Кічук, Л. Коваль, О. Комар, М. Марусинець, І. Пальшкова, Д. Пащенко, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.). У своїх роботах автори розглядають закономірності та принципи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, здійснюють порівняльну характеристику основних наукових підходів до розв'язання проблеми формування готовності вчителів до професійної діяльності в початковій школі.

Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи має на меті, разом з іншими, і формування інформаційно-комунікаційних компетентностей та її складових. У нашому випадку підготовка майбутнього вчителя початкової школи до опанування графічного редактора та умінь його подати школярам є саме однією зі складових інформаційно-комунікаційної компетентності.

Під час формування інформаційно-комунікаційних компетентностей необхідна реалізація певних педагогічних умов. Такі умови передбачають оптимізацію освітньо-пізнавальної діяльності студентів. У процесі підготовки майбутнього фахівця відбувається формування потреби та особистісної готовності студентів опанувати професію, прагнення набути професійної майстерності, культури фахівця, що об'єднується загальним поняттям професійна компетентність.

Основною метою вивчення графічного редактора є формування вміння запускати на виконання програму графічного редактора, записувати конкретну графічну інформацію до файлу на дискові, зчитувати її та переглядати; формувати уявлення про можливості графічних редакторів, показати шляхи використання графічно поданої інформації при створюванні різного роду матеріалів.

Студенти мають засвоїти, що вивчення учнями будь-якого графічного редактора слід починати з вивчення його інтерфейсу. Процес опанування можливостей використання графічного редактора можна побудувати індуктивно: насамперед

ознайомитись з основними режимами роботи та основними можливостями конкретного редактора за допомогою системи індивідуальних завдань. Наступним етапом є узагальнення знань учнів за допомогою відповідної графічної схеми та запропонувати учням виконати основні операції з графічними об'єктами в середовищі іншого графічного редактора. У різних графічних редакторах можливості та інтерфейс можуть істотно відрізнятись, але основні інструменти залишаються однаковими. Для різних варіантів графічних редакторів типовим є використання принципу меню для вибору об'єктів, інструментів, кольорів тощо. І на це також слід звернути увагу учнів.

Особливістю методичного підходу при ознайомленні з графічним редактором є те, що для вивчення кожного окремого інструмента чи можливості вчителю необхідно заздалегідь готувати конкретні практичні завдання для учнів, чому вони й вчать на методиці інформатики.

Практика засвідчує, що часто вчителями інформатики використовуються прийоми «вільної» роботи в графічному редакторі, коли учням пропонується «намалювати щось на власний розсуд», але при цьому не розкриваються можливості використання редактора. У цьому випадку більшість учнів використовує для створення тільки два чи три інструменти: олівець, гумку та розфарбовувач; а інші інструменти залишаються не задіяними, тобто учні не знайомляться з усіма можливостями використання графічного редактора повною мірою. Тому особливої уваги набуває той факт, що від учителя вимагаються знання з вікової психології та методики інформатики в підготовці вправ, які вони пропонують учням. Усі вправи повинні будуватися за дидактичним принципом: від простого до складного відповідно до вікових особливостей учнів.

Вивчення студентами графічного редактора дещо схоже за основними завданнями на вивчення його учнями, за відмінністю складності пропонованої роботи та більш варіативним використанням інструментів і можливостей графічного редактора. Окрім того, майбутнім учителям потрібно освоїти не один графічний редактор, а всі, що використовуються у початковій школі, не тільки для ефективного проведення уроків з інформатики, а і для підготовки вчителя до уроку, оскільки навіть базові знання графічного редактора дозволять розробляти власну графічну продукцію, а насамперед наочність до уроку.

Перед викладачем стоїть завдання – створити такі педагогічні умови професійної підготовки студентів, за яких вони з перших кроків умітимуть виявляти знання, систему вмінь, що визначають певний рівень професійної компетентності майбутнього фахівця, і є основою професіоналізму як здатності людини ефективно і якісно здійснювати певний вид діяльності.

Успішний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів умінь роботи з графічним редактором базується також на виробленні в них потреби в самостійному професійному самовихованні та самоосвіті, умінням керувати особистим удосконаленням і вдосконаленням інших, розвивати свої розумові здібності, систематично поповнювати знання, використовувати новітні досягнення психолого-педагогічної науки на інформаційних технологій. Це означає давати студентові не готові педагогічні рішення, а правильно орієнтувати студента в самостійних пошуках шляхів професійного становлення, надавати йому допомогу в

засвоєнні думки про необхідність поєднання самовдосконалення з ростом професійної майстерності [6, с. 97].

Отже, проаналізувавши сучасну наукову літературу, можна дійти висновку, що професійна підготовка майбутнього вчителя досліджена досить широко, але існує чимало аспектів підготовки, які у сучасний перехідний період на нові програми навчання учнів (НУШ) досліджено недостатньо.

Аналізуючи наукову літературу в аспекті підготовки майбутнього вчителя до використання учнями графічного редактора, ми дійшли висновку, що проблема майже не досліджена. При вивченні графічного редактора учнями і студентами існують певні відмінності, врахування яких є обов'язковим аспектом при формуванні інформаційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Особливо важливим аспектом роботи викладача ЗВО з майбутніми вчителями початкової школи є дотримання педагогічних умов, за допомогою яких формуються основні знання, уміння та навички роботи з графічним редактором у початковій школі

Праці вітчизняних та закордонних учених, присвячені проблемі інформатизації освітнього процесу, переважно зорієнтовані на історію виникнення понять. Тож перспективи подальших досліджень вбачаємо у теоретичному вивченні наукових підходів до розкриття основних ознак професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белан Т. Г. Особливості професійного становлення майбутніх учителів технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2018. Вип. 155. С. 8–10.
2. Бубнова М. Ю. Готовність майбутніх учителів математики до проблеми підготовки сучасного вчителя до професійної діяльності. *Дидактика математики: проблеми і дослідження*. Донецьк, 2010. Вип. 33. С. 17–20.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: у 8 т. / за ред.: Т. В. Бусел. 1-ше вид. Київ: Перун, 2004. Т. 4. 1140 с.
4. Про вищу освіту: Закон України від 26.02.2021 № 37-38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Дата звернення: 11.02.2021).
5. Вишнякова С. М. Професіональне образование: словарь. Москва: НМЦ СПО, 1999. 538 с.
6. Дубяга С., Довга С. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання педтехнологій. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Мелітополь, 2015. Вип. 1(14). С. 97.
7. Мороз І. В. Шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічному університеті. *Перспективи розвитку сучасної біології: тенденції та напрямки: матеріали наук. практ. конф.*(Глухів, 2009). Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2009. С. 226–229.
8. Павлик О. Ю. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів, до використання офіційно-ділового мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2004. 19 с.
9. Педагогическая энциклопедия: в 5 т. *Советская энциклопедия*. Москва: НМЦ СПО 1988. Т. 3: Педагогическая энциклопедия / за гл. ред. Каиров А. И. 880 с.
10. Поліщук Л. П. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах України. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2009. Вип. 48. С. 112–115.
11. Сисоева С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження. Київ: ВД ЕКМО, 2007. 250 с.
12. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 365 с.

REFERENCES

1. Belan, T. H. (2018). Osoblyvosti profesiinoho stanovlennia maibutnikh uchyteliv tekhnolohii [Features of professional development of future teachers of technology]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National Pedagogical University, Issue 155, 8–10* [in Ukrainian].
2. Bubnova, M. Yu. (2010). Hotovnist maibutnikh vchyteliv matematyky do problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia do profesiinoi diialnosti [Readiness of future mathematics teachers to the problem of preparing a modern teacher for professional activity]. *Dydaktyka matematyky: problemy i doslidzhennia – Didactics of mathematics: problems and research, issue 33, 17–20* [in Ukrainian].
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (2004). T. V. Busel (Ed.). (Vols. 1–8; Vol. 4). Kyiv: Perun [in Ukrainian].
4. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy № 37–38 vid 26.02.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
5. Vishnjakova, S. M. (1999). Professional'noe obrazovanie. Moskva: NMC SPO [in Russian].
6. Dubiaha, S., Dovha, S. (2015). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do vykorystannia pedtekhnologii [Pedagogical conditions of preparation of future primary school teachers for the use of pedagogical technologies]. *Naukovi visnykh Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University, Issue 1(14), 97* [in Ukrainian].
7. Moroz, I. V. (2009). Shliakhy udoskonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv biolohii v pedahohichnomu universyteti. *Perspektyvy rozvytku suchasnoi biolohii: tendentsii ta napriamky: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Hlukhiv: RVV Hlukhivskoho NPU im. O. Dovzhenka, 226–229* [in Ukrainian].
8. Pavlyk, O. Yu. (2004). Profesiino-pedahohichna pidhotovka maibutnikh perekladachiv, do vykorystannia ofitsiino-dilovoho movlennia: *Extended abstract of candidate's thesis. Khmelnytskyi* [in Ukrainian].
9. Pedagogicheskaja jenciklopedija. (1988). A. I. Kairov (Ed.). (Vols 1–5; Vol. 3). Moskva: NMC SPO [in Russian].
10. Polishchuk, L. P. (2009). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv u pedahohichnykh zakladakh Ukrainy [Features of professional training of future specialists in pedagogical institutions of Ukraine.]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu – Bulletin of Zhytomyr State University, Issue 48, 112–115* [in Ukrainian].
11. Sysoieva, S. O., Sokolova, I. V. Problemy neperervnoi profesiinoi osvity: tezaurus naukovoho doslidzhennia. Kyiv: VD EKMO [in Ukrainian].
12. Khoruzha, L. L. (2004). Teoretychni zasady formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv. *Doctor's thesis. Kyiv* [in Ukrainian].